

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеський державний екологічний університет

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні групи забезпечення
спеціальності

від «31 » серпня 2021 року

протокол № 1

Голова групи: Олександр Шакірманов Ж.Р.

УЗГОДЖЕНО

Декан (директор): Олександр Овчарук В.А.

Гідрометеорологічний інститут

(назва факультету, прізвище, ініціали)

СИЛЛАБУС

навчальної дисципліни

Українська мова як іноземна

(назва навчальної дисципліни)

103 Науки про Землю

(шифр та назва спеціальності)

«Гідрометеорологія»

(назва освітньої програми)

бакалавр

(рівень вищої освіти)

денна

(форма навчання)

4

(рік навчання)

7/8

(семестр навчання)

4/120

(кількість кредитів ЄКТС/годин)

залік/іспит

(форма контролю)

Українознавства та соціальних наук

(кафедра)

Одеса, 2021

Автор: Кантаржи Н.І., старший викладач

(прізвище, ініціали, посада, науковий ступінь, вчена звання)

Поточна редакція розглянута на засіданні кафедри українознавства та соціальних наук від «28» серпня 2021 року, протокол № 1.

Викладачі: практичні заняття: Кантаржи Н.І., старший викладач

(вид навчального заняття: прізвище, ініціали, посада, науковий ступінь, вчена звання)

Перелік попередніх редакцій

Прізвища та ініціали авторів	Дата, № протоколу	Дата набуття чинності

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

<p>Мета</p>	<p>Основною метою навчання української мови для студентів-іноземців у вищих навчальних закладах нефілологічного профілю в умовах мовного середовища слід вважати володіння студентами уміннями і навичками мовленнєвої діяльності, що досягається за допомогою комплексного підходу до підготовки спеціалістів для зарубіжних країн, який об'єднує в собі взаємодію комунікативних, освітніх і виховних цілей.</p> <p>Комунікативна мета навчання є основною, оскільки й освітня й виховна цілі реалізуються за умови досягнення студентами певного рівня володіння мовою. Вона досягається шляхом формування у студентів необхідних мовних і мовленнєвих умінь у всіх видах мовленнєвої діяльності (читання, аудіювання, усне мовлення, писемне мовлення), забезпечуючи їм можливість спілкування в українському мовному середовищі (навчання, побут, культура) та здобуття спеціальності.</p>
<p>Компетентність</p>	<p>К05. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p>
<p>Результат навчання</p>	<p>ПР02. Використовувати усно і письмово професійну українську мову.</p>
<p>Базові знання</p>	<p>1. При закінченні вивчення практичного модуля (ЗМ-П1, ЗМ-П2) з дисципліни «Українська мова як іноземна» студенти повинні знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - репродуктивно-продуктивні і продуктивні види мовленнєвої діяльності, які необхідні для читання й опрацювання наукових текстів, підготовки матеріалів для доповідей, дискусій на навчально-професійні, суспільно-політичні та соціально-культурні теми; - етапи і реквізити створення текстів офіційно-ділової сфери навчання; - види мовленнєвої діяльності, необхідні для підготовки до захисту бакалаврської роботи.
<p>Базові вміння</p>	<p>1. При закінченні вивчення практичного модуля (ЗМ-П1, ЗМ-П2) з дисципліни «Українська мова як іноземна» студенти повинні вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - під час читання іноземні студенти повинні вміти використовувати залежно від характеру тексту і цільових настанов різні види читання: навчальне, ознайомче, оглядове, реферативне, а також їхні різновиди (ознайомчо-навчальне, оглядово-ознайомче, ознайомчо-реферативне), тобто використовувати гнучке читання залежно від комунікативних установ. - під час аудіювання студенти повинні цілком розуміти текст, який слухають у швидкому темпі, вміти використовувати почуту інформацію в будь-якому виді мовленнєвої діяльності. - під час усного мовлення студенти повинні володіти вміннями монологічного і діалогічного мовлення, публічно виступати, брати участь у дискусіях на професійні, суспільно-політичні та соціально-культурні теми. - під час писемного мовлення студенти повинні вміти створювати тексти за жанрами (анотації, реферати, автобіографія, резюме, курсова робота тощо).
<p>Базові навички</p>	<p>1. У результаті вивчення практичного модуля (ЗМ-П1, ЗМ-П2) з дисципліни «Українська мова як іноземна» студенти отримують базові уміння (навички):</p> <p style="text-align: center;">НАУКОВО-ПРОФЕСІЙНА СФЕРА</p> <p>Читання. Вміння і навички реферативного і проглядово-реферативного читання наукового тексту.</p> <p>Усне та писемне мовлення. Навички усного і письмового реферування двох і більше наукових текстів за спеціальністю студентів з узагальненням авторської інформації, зіставленням і протиставленням</p>

	<p>інформації різних авторів. Уміння і навички монологічного і діалогічного висловлювання на професійні теми (на матеріалі бакалаврської роботи студента). Розширення активного і потенційного словника студентів у суспільно-політичній сфері.</p> <p>ОФІЦІЙНО - ДІЛОВА СФЕРА</p> <p>Читання. Знайомство з мовними засобами, характерними для ділових паперів (банківські документи, митний та паспортний контроль тощо).</p> <p>Писемне мовлення. Формування вмінь і навичок писемного мовлення (заповнення бланків ділових паперів).</p> <p>СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СФЕРА</p> <p>Читання. Формування різних видів читання на матеріалі соціально-культурних текстів для самостійного читання.</p>
Кількість годин	<p>4 курс (7 семестр): практичні заняття: 30 самостійна робота студентів: 30</p> <p>4 курс (8 семестр): практичні заняття: 30 самостійна робота студентів: 30</p>

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4 курс (7 семестр):

2.1 Практичні модулі

Код	Назва модуля та тем	Кількість годин	
		аудиторні	СРС
ЗМ-П1	<p style="text-align: center;"><u>Засоби оформлення реферату:</u></p> <p>Тема 1. Компоненти змісту і структури тексту: тема статті та її загальна характеристика: а) тема статті: <i>стаття має назву ...; стаття присвячена темі (проблемі) ...; стаття є узагальненням (описом, оглядом, аналізом) ...; у статті йдеться про ...; дається оцінка (аналіз, опис, узагальнення) ...; наведена точка зору автора на ... .</i></p> <p>Науково-професійна сфера (усне та писемне мовлення). Подальше навчання усного і письмового реферування двох і більше наукових текстів за спеціальністю студентів з узагальненням авторської інформації, зіставленням і протиставленням інформації різних авторів.</p>	6	5
	<p>б) проблема статті: <i>автор торкається наступних проблем (висвітлює наступні проблеми) ...; зупиняється на наступних питаннях (фактах) ...; у статті наведена точка зору на ...; сутність проблеми полягає в ... ;</i></p> <p>Соціально-культурна сфера. Розширення активного і потенційного словника студентів у соціально-культурній сфері.</p>	6	5
	<p>в) композиція статті: <i>стаття поділяється на (складається з) ...; починається з ...; закінчується;</i></p> <p>Суспільно-політична сфера. Розширення активного і потенційного словника студентів у суспільно-політичній сфері. Формування вмінь і навичок монологічного висловлювання, діалогічного мовлення на актуальну тему.</p>	6	5

	<p>г) <u>ілюстрація позиції автора</u>: автор наводить приклад (цитату, факти, відомості) ...; посилається на ...; ілюструє ...; у статті наводиться (дається) ...;</p> <p>Науково-професійна сфера (усне та писемне мовлення). Навчання усного і письмового реферування двох і більше наукових текстів за спеціальністю студентів з узагальненням авторської інформації, зіставленням і протиставленням інформації різних авторів.</p>	6	5
	<p>д) <u>висновки автора</u>: автор приходить (підводить нас) до висновку ...; робить висновок, говорить, стверджує; у висновку говориться ...; сутність викладеного вище полягає ...</p> <p>Соціально-культурна сфера (читання). Подальше формування вмінь і навичок різних видів читання на матеріалі соціально-культурних текстів для самостійного читання. Повторення і розширення тематики I-III курсів.</p>	6	5
	Підготовка до залікової контрольної роботи.		5
Загалом:		30	30

Консультації:

Викладач: Кантаржи Наталія Іванівна.

Дні тижня: вівторок (14.30-15.30), п'ятниця (15.00-16.00).

Аудиторія 611 (НЛК №2).

4 курс (8 семестр):

2.2 Практичні модулі

Код	Назва модуля та тем	Кількість годин	
		аудиторні	СРС
ЗМ-П2	<p>Тема - 2. Смыслові відношення:</p> <p><u>а) характеристика авторського викладення інформації:</u> автор говорить, аналізує, розкриває сутність (протиріччя), описує, формулює, висуває (гіпотезу), висловлює припущення, ставить питання, зупиняється, торкається, підкреслює, приділяє увагу, стверджує, доводить. Автор вважає, тримається точки зору, порівнює, протиставляє. Автор згоден, заперечує, спростовує, критикує, наводить (аргументи, докази). Автор посилається, спирається, ілюструє, аргументує, наводить приклади, має на увазі, пояснює, бачить причину в тому, що.</p> <p>Науково-професійна сфера. Удосконалення вмінь і навичок монологічного і діалогічного висловлювання на професійні теми (на матеріалі курсової або бакалаврської роботи студента).</p>	7	2,5

	<p><u>б) оцінка інформації, що наведена автором: головна цінність роботи полягає в, достоїнством (недоліком роботи) є, заслуга автора полягає в... .</u></p> <p><i>Стаття має велике (теоретичне, практичне значення).</i></p> <p><i>Не можна (не) погодитись; викликає заперечення; (не зовсім) зрозуміло; дійсно; безперечно; як відомо; загально відомо; безсумнівно; ймовірно; здається; напевно; можливо; очевидно; сумнівно.</i></p> <p>Офіційно-ділова сфера (читання). Знайомство з мовними засобами, характерними для ділових паперів (банківські документи, митний та паспортний контроль тощо).</p>	7	2,5
	<p>Тема – 3. Способи включення в речення прикладок та інших уточнюючих конструкцій; спосіб поширення уточнюючих конструкцій та засоби їх виділення з-поміж однорідних членів речення.</p> <p>Науково-професійна сфера. Формування вмінь і навичок усного мовлення (усна передача текстової інформації за допомогою синтаксичних і семантичних засобів зв'язку, навчання написання індикативного реферату).</p>	6	2
	<p>Тема - 4. Композиційні засоби зв'язку: <i>по-перше, по-друге, спочатку, наприкінці, так, таким чином, між іншим, до речі, у цілому, інакше кажучи, у зв'язку з цим, з цього випливає, можна зробити висновки, підсумовуючи.</i></p> <p>Суспільно-політична сфера. Розширення активного і потенційного словника студентів у суспільно-політичній сфері. Формування вмінь і навичок монологічного висловлювання, діалогічного мовлення на актуальну тему.</p>	6	2
	<p>Тема – 5. Офіційно-ділова сфера (писемне мовлення). Формування вмінь і навичок писемного мовлення (заповнення бланків ділових паперів).</p>	4	1
	Підготовка до іспиту.		20
Загалом:		30	30

Консультації:

Викладач: Кантаржи Наталія Іванівна.

Дні тижня: вівторок (14.30-15.30), середа (15.00-16.00).

Аудиторія 611 (НЛК №2)

2.3 Самостійна робота студента та контрольні заходи

Код модуля	Завдання на СРС та контрольні заходи	Кількість годин	Строк проведення
ЗМ-П1	<p style="text-align: center;">4 курс (7 семестр)</p> <p>Підготовка до практичних занять</p> <ul style="list-style-type: none"> • Назва контрольного заходу (обов'язковий): - <i>Модульна тестова контрольна робота (МКР)</i> • Назва контрольного заходу: - <i>Усне опитування; тестування.</i> 	<p>5</p> <p>20</p>	<p>7 семестр, 14 тиждень 1-14 тиждень</p>
	Підготовка до залікової контрольної роботи.	5	15 тиждень
Разом:		30	

4 курс (8 семестр)			
ЗМ-П2	Підготовка до практичних занять		
	<ul style="list-style-type: none"> • Назва контрольного заходу (обов'язковий): - <i>Модульна тестова контрольна робота (МКР)</i> • Назва контрольного заходу: - <i>Усне опитування; тестування.</i> 	1	8 семестр, 9 тиждень
		9	1-10 тиждень
Підготовка до іспиту		20	заліково- екзаменаційна сесія
Разом:		30	

1. Методика проведення та оцінювання контрольного заходу з дисципліни (ЗМ-П1).

Методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда.

Оцінювання усного контролю: за кожну усну відповідь, з будь-якого методу усного контролю, на практичному занятті студент отримає 1 бал, загалом - **65 балів**.

Методи письмового контролю: письмовий тестовий контроль (ТР), підсумковий модульний тестовий контроль (МКР).

Оцінювання письмового контролю:

- один письмовий тестовий контроль (ТР) складається з 3-х тестових запитань закритого типу з однієї певної теми, одна правильна відповідь на запитання оцінюється в 1 бал, **загалом: 3бали*5 ТР = 15 балів;**

- модульний тестовий контроль (МКР), складається з 20 запитань закритого типу, одна правильна відповідь оцінюється в 1 бал, **загалом - 20 балів**.

Модуль включає бали за поточну роботу на практичному занятті (опитування за темою, виконання різного типу вправ та тестових завдань).

Підсумковий модульний контроль здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу практичного модуля (ЗМ-П1).

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на практичному занятті, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання практичних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання практичних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності.

2. Методика проведення та оцінювання підсумкового заходу для практичного модуля (ЗМ-П1) з дисципліни «Українська мова як іноземна».

Формою підсумкового семестрового контролюючого заходу з обов'язкової навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна» є **залік**.

Залікова контрольна робота проводиться на останньому занятті з дисципліни і складається з тестових завдань закритого типу, які потребують від студента вибору правильних відповідей з чотирьох запропонованих у запитанні. Тестові питання

формується по всьому переліку сформованих у навчальній дисципліні знань (в першу чергу базової компоненти), а їх загальна кількість складає 20 завдань. Повна правильна відповідь на 1 тестове завдання оцінюється у **5 балів**. Оцінка успішності виконання студентом цього заходу здійснюється у формі кількісної оцінки (бал успішності) та максимально складає **100 балів**. Перехід від кількісної оцінки до якісної оцінки здійснюється за 4-х бальною системою відповідно до наступної шкали - **за правильну відповідь: на 18-20 тестів, це 90-100 балів (90-100%) – «відмінно»; на 15-17 тестів, це 75-85 балів (74-89%) – «добре»; на 12-14 тестів, це 70-60 балів (60-73%) – «задовільно»; на менш ніж 12 тестів, це менше 60 балів (<60%) – «незадовільно».**

Студент вважається допущеним до підсумкового семестрового контролю, якщо він виконав усі передбачені обов'язкові види контролюючих заходів з дисципліни, тобто: виконав підсумкову модульну контрольну роботу з практичної частини занять (ЗМ-П). Умова допуску до заліку дисципліни є сума не менше **10 балів** за виконання обов'язкового контрольного заходу (МКР).

Для отримання оцінки у заліково-екзаменаційній відомості, студент повинен мати **не менше 50 балів (50%)** від максимально можливої суми балів за залікову контрольну роботу (ЗКР).

При цьому інтегральна оцінка поточної роботи студента в 100-бальній шкалі з дисципліни, обов'язково включає оцінку *залікової контрольної роботи*.

$$B = (0,75 \times OЗ) + (0,25 \times ОКР),$$

де, B – інтегральна оцінка поточної роботи студента в 100-бальній шкалі по дисципліні; OЗ – оцінка роботи студента за змістовними модулями, ОКР – оцінка залікової контрольної роботи.

Перехід від кількісної оцінки до якісної оцінки здійснюється відповідно до таблиць:

Інтегральна сума балів з дисципліни «Українська мова як іноземна», B		Оцінка за національною шкалою
% (від максимальної суми балів)	бали	
< 60%	< 60	Не зараховано
≥ 60%	≥ 60	Зараховано

3. Методика проведення та оцінювання контрольного заходу для практичного модуля (ЗМ-П2) з дисципліни «Українська мова як іноземна».

Методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда.

Оцінювання усного контролю: за кожну усну відповідь, з будь-якого методу усного контролю, на практичному занятті студент отримує 1 бал, загалом - **65 балів**.

Методи письмового контролю: письмовий тестовий контроль (ТР), підсумковий модульний тестовий контроль (МКР).

Оцінювання письмового контролю:

- один письмовий тестовий контроль (ТР) складається з 3-х тестових запитань закритого типу з однієї певної теми, одна правильна відповідь на запитання оцінюється в 1 бал, **загалом: 3бали*5 ТР = 15 балів**;

- модульний тестовий контроль (МКР), складається з 20 запитань закритого типу, одна правильна відповідь оцінюється в 1 бал, **загалом - 20 балів**;

Модуль включає бали за поточну роботу на практичному занятті (опитування за темою, виконання різного типу вправ та тестових завдань).

Підсумковий модульний контроль здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу практичного модуля (ЗМ-П2).

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на практичному занятті, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання практичних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання практичних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності.

4. Методика проведення та оцінювання підсумкового заходу для практичного модуля (ЗМ-П2) з дисципліни «Українська мова як іноземна».

Формою підсумкового семестрового контролюючого заходу з обов'язкової навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна» є **Іспит**.

Підсумковий контроль (іспит) з дисципліни проводиться в період заліково-екзаменаційної сесії і складається з тестових завдань закритого типу, які потребують від студента вибору правильних відповідей з чотирьох запропонованих у запитанні. Тестові питання формуються по всьому переліку сформованих у навчальній дисципліні знань (в першу чергу базової компоненти), а їх загальна кількість складає 20 завдань. Повна правильна відповідь на 1 тестове завдання оцінюється у **5 балів**. Оцінка успішності виконання студентом цього заходу здійснюється у формі кількісної оцінки (бал успішності) та максимально складає **100 балів**. Перехід від кількісної оцінки до якісної оцінки здійснюється за 4-х бальною системою відповідно до наступної шкали - **за правильну відповідь: на 18-20 тестів, це 90-100 балів (90-100%) – «відмінно»; на 15-17 тестів, це 75-85 балів (74-89%) – «добре»; на 12-14 тестів, це 70-60 балів (60-73%) – «задовільно»; на менш ніж 12 тестів, це менше 60 балів (<60%) – «незадовільно».**

Студент вважається допущеним до підсумкового семестрового контролю - **Іспит**, якщо він виконав завдання обов'язкового контрольного заходу (МКР) з дисципліни і набрав не менше **50% (10 балів)**.

Загальна кількісна оцінка є усередненою між кількісною оцінкою поточних контролюючих заходів та кількісною оцінкою семестрового контролюючого заходу.

Якщо студент за підсумками іспиту отримав загальну кількісну оцінку більше **50% (50 балів)** від максимально можливої на екзамені, то він має якісну оцінку успішності.

Якщо студент за підсумками іспиту отримав загальну кількісну оцінку (бал успішності) менше **50% (50 балів)** від максимально можливої на екзамені, то

незалежно від набраної студентом загальної кількісної оцінки він не отримує якісної оцінки.

Студенти, які отримали загальну кількісну оцінку з дисципліни менше **60%** (60 балів) від максимально можливої, мають право на повторний письмовий іспит після закінчення екзаменаційної сесії за процедурою, визначеній в ОДЕКУ.

Шкала відповідності оцінок за національною системою та системою ЄКТАС

За шкалою ECTS	За національною системою		Бал успішності
	для іспиту	критерії	
A	5 (відмінно)	Відмінно – блискуча робота з незначними помилками	90–100
B	4 (добре)	Дуже добре – вище середнього стандарту, але з деякими поширеними помилками	82–89,9
C	4 (добре)	Добре – загалом добра робота, але з помітними помилками	74–81,9
D	3 (задовільно)	Задовільно - пристойно, але із значними помилками	64–73,9
E	3 (задовільно)	Достатньо – задовольняє мінімальним вимогам	60–63,9
FX	2 (незадовільно)	Не прийнято – з можливістю перескладання	35–59,9
F	2 (незадовільно)	Не прийнято з обов'язковим повторним курсом	1–34,9

3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

3.1 Модуль ЗМ-П1: «Засоби оформлення реферату. Компоненти змісту і структури тексту: тема статті та її загальна характеристика.»; «Науково-професійна (домінуюча), соціально-культурна, суспільно-політична сфера (читання, усне та писемне мовлення).»

3.1.1 Повчання.

Основне завдання практичного модуля: вивчення компонентів змісту і структури наукового тексту за професійним спрямуванням (тема статті, композиція статті, ілюстрація позиції статті, проблема статті, висновки автора); подальше навчання усного і письмового реферування двох і більше наукових текстів за спеціальністю студентів із узагальненням авторської інформації, зіставленням і протиставленням інформації різних авторів; розширення активного і потенційного словника студентів, формування вмінь і навичок різних видів читання на матеріалі соціально-політичній і соціально-культурній текстів для самостійного читання; формування вмінь і навичок монологічного висловлювання, діалогічного мовлення на актуальну тему за матеріалом дипломної роботи студента.

Під час підготовки до практичних занять вслід звернути увагу на зв'язок мови й мислення, суспільний характер мови. Це навчить: логічно і послідовно подавати стисло інформацію з того чи іншого питання; користуватися українською літературною мовою в монологічному та діалогічному висловлюванні; говорити,

слухати, формулювати запитання, сприймати співрозмовника; користуватися різними типами словників, використовувати терміни і фразеологічні одиниці у професійному мовленні; прочитати текст за професійним спрямування, виділити компоненти і зміст тексту, розуміти прочитаний текст на професійні теми студента, повно передати його зміст, переказувати зміст тексту логічно, адекватно на актуальні теми за спеціальністю студента.

3.2 Модуль ЗМ-П2: «Засоби оформлення реферату. Смислові відношення. Способи включення в речення прикладок та інших уточнюючих конструкцій; спосіб поширення уточнюючих конструкцій та засоби їх виділення з-поміж однорідних членів речення. Композиційні засоби зв'язку. Композиційні засоби зв'язку.»; «Науково-професійна (домінуюча) і суспільно-політична сфера (читання, усне та писемне мовлення).»

3.1.1 Повчання.

Основне завдання практичного модуля: подальше вивчення компонентів змісту і структури наукового тексту, смислові відношення (характеристика авторського викладення інформації, оцінка інформації, що наведена автором), композиційні засоби зв'язку, писемне мовлення; подальше формування вмінь і навичок монологічного висловлювання, діалогічного мовлення на актуальну тему за матеріалом дипломної роботи студента; удосконалення вмінь і навичок монологічного і діалогічного висловлювання на професійні теми (на матеріалі курсової або бакалаврської роботи студента); знайомство з мовними засобами, характерними для ділових паперів (банківські документи, митний та паспортний контроль тощо).

Вивчаючи теми студент повинен засвоїти: спосіб поширення уточнюючих конструкцій та засоби їх виділення з-поміж однорідних членів речення; формування вмінь і навичок усного мовлення (усна передача текстової інформації за допомогою синтаксичних і семантичних засобів зв'язку, навчання написання індикативного реферату);

4. ПИТАННЯ ДО ЗАХОДІВ ПОТОЧНОГО, ПІДСУМКОВОГО ТА СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

4.1 Тестові завдання до тестування у модулі ЗМ-П1.

1. Мова професійного спілкування. [3, С. 7-8]
2. Професійна мовнокомунікативна компетенція. [3, С. 14-15]
3. Що таке національна мова? [3, С. 8-9]
4. Визначення поняття «літературна мова». [3, С. 9-10]
5. Ознаки української літературної мови. [3, С. 10-11]
6. Культура мови професійного комунікатора. [3, С.12-14]
7. Культура мовлення в житті професійного комунікатора. [3, С. 20-23]
8. Вибір мовних одиниць у професійному мовленні. [3, С.28-30]
9. Поняття «стиль» та «мовний стиль». [3, С. 32]
10. Функціональні стилі української мови. [3, С. 32-33]
11. Офіційно-діловий стиль та його підстили. [3, С. 33-34]

12. Публіцистичний стиль і його ознаки. [3, С. 35-36]
13. Науковий стиль. Жанри наукового стилю. [3, С. 37-39]
14. Професійна сфера як інтеграція офіційно-ділового, наукового стилів. [3, С. 39-40]
15. Спілкування і комунікація. Функції спілкування. [3, С. 40-41]
16. Види, типи і форми професійного спілкування. [3, С. 41-42]
17. Основні закони спілкування. [3, С. 43-44]
18. Вербальні і невербальні форми спілкування. [3, С. 41-46]
19. Поняття ділового спілкування. [3, С. 46-47]
20. Роль слухання у спілкуванні. [3, С. 48]
21. Поняття про ораторську компетенцію. [3, С. 50-51]
22. Діалог. Види і основні ознаки. [3, С. 54-56]
23. Монологічне мовлення. [3, С. 57-58]
24. Презентація як різновид публічного виступу. [3, С. 58-62]
25. Публічний виступ як важливий засіб комунікації. [3, С. 52-59]
26. Види публічного мовлення. [3, С. 59-62]
27. Мистецтво аргументації. Мовні засоби переконування. [3, С. 52-62]
28. Комунікативні вимоги до мовної поведінки під час публічного виступу. [3, С. 52-58]
29. Основні функції наукового стилю. [3, С. 150]
30. Науковий текст, його особливості та структура. [3, С. 150-151]
31. Загальні вимоги до написання наукового тексту. [3, С. 151-152]
32. Українська термінологія в професійному спілкуванні майбутнього фахівця. [3, С. 140-141]
33. Термін та його ознаки. [3, С. 141-143]
34. Способи творення термінів. [3, С. 143-144]
35. Кодифікація і стандартизація термінів. [3, С. 145-148]
36. Типи словників. [3, С. 145-147]
37. Особливості наукового тексту і професійного наукового викладу думки. [3, С. 150-151]
38. Жанри наукових досліджень. [3, С. 151-152]
39. Оформлювання результатів наукової діяльності. [3, С. 152]
40. План, тези як важливий засіб організації розумової праці. [3, С. 152-153]
41. Основні правила бібліографічного опису. [3, С. 154-155]
42. Правила оформлювання покликань. [3, С. 155]
43. Анотування наукового тексту. [3, С. 157-158]
43. Реферат як жанр академічного письма. [3, С. 158-159]
44. Складові реферату. [3, С. 159-160]
46. Стаття як самостійний науковий твір. [3, С. 160-161]
47. Вимоги до наукової статті. [3, С. 161-162]
48. Загальне поняття про дипломну роботу. [3, С. 164-165]
49. Основні вимоги до виконання та оформлювання дипломної роботи. [3, С. 165-166]
50. Особливості редагування наукових текстів. [3, С. 176-177]

4.2 Тестові завдання до тестування у модулі ЗМ-П2.

1. Поняття про науковий і офіційно-діловий стиль. [3, С. 33-35]
2. Науковий етикет в професійному спілкуванні. [3, С. 149-152]
3. Стандартні етикетні ситуації у комунікації. [3, С. 24-28]
4. Вибір мовних одиниць у мовленні. [3, С.28-30]
5. Уміння ставити запитання, уміння слухати. [3, С. 59-64]
6. Ведення та результати діалогу. [3, С. 72-75]
7. «Ефект переконання». [3, С. 74-76]
8. Науковий стиль і його засоби у професійному спілкуванні. [3, С. 149-151]
9. Виклад наукової думки у професійному тексті. [3, С. 150-151]
10. Жанри наукових досліджень. [3, С. 151-152]
11. Послідовність оформлювання результатів наукової діяльності. [3, С. 152]
12. Структура та види плану. [3, С.152-153]
13. Конспект як важливий засіб організації розумової праці. [3, С.154-155]
14. Правила конспектування. [3, С.154-155]
15. Тези є одним із найстійкіших жанрів. [3, С.152-153]
16. Тези, що висвітлюють результати дослідження. [3, С.153]
17. Анотація. [3, С. 157-159]
18. Реферування наукових текстів. [3, С. 159-160]
19. Загальні вимоги до оформлення покликання. [3, С. 155-156]
20. Список використаної літератури. [3, С. 156-157]
21. Правила оформлювання цитат в науковому тексті. [3, С. 155-157]
22. Основні вимоги до виконання та оформлювання бакалаврської роботи. [3, С. 162-170]
23. Що таке рецензія? [3, С. 169-171]
24. Що таке відгук? [3, С. 169-171]
25. Терміни за обраною спеціальністю. [3, С. 141-145]
26. Види термінологічних словників. [3, С. 145-148]
27. Професіоналізми і номенклатурні назви. [3, С. 148-149]
28. Вимоги до додатків у дипломній роботі. [3, С. 164]
29. Види перекладу. [3, С. 173-174]
30. Особливості технічного перекладу. [3, С. 174-175]
31. Автоматизований (комп'ютерний) переклад. [3, С. 175-176]
32. Види плану. [3, С.152-153]
33. Бібліографічний опис наукового джерела. [3, С. 154-155]
34. Анотація. [3, С. 157-158]
35. Жанри академічного письма: стаття, реферат. [3, С. 158-160]
36. Стаття як самостійний науковий твір. [3, С. 160-161]
37. Основні вимоги до написання наукової статті. [3, С. 161-162]
38. Поняття та структура дипломної роботи. [3, С. 164-165]
39. Послідовність оформлення дипломної роботи [3, С. 165-166]
40. Додатки в дипломній роботі. [3, С. 166-167]

4.3 Практичні завдання до модульної контрольної роботи модуля ЗМ-П1, ЗП-2.

Завдання 1. *Прочитайте повчання щодо підготовки і оформлення реферату.*

Термін *реферат* використовується для назви:

1. Стислого усного або письмового викладу наукової праці, результатів наукового дослідження, змісту книги;
2. Доповіді на будь-яку тему, написаної, зробленої на основі критичного огляду літературних та інших джерел.

Реферат готується за одним або кількома джерелами. У ньому автор подає чужі і власні думки. У рефераті потрібно не тільки викласти все найголовніше з обраної теми, а й дати власну оцінку і зробити висновки.

Етапи підготовки до написання реферату:

1. Чітке визначення теми і основної думки.
2. Опрацювання літератури, укладання бібліографії.
3. Складання плану.

Вимоги до написання реферату:

1. Титульна сторінка (назва міністерства, назва навчального закладу, заголовки (тема реферату), прізвище, ім'я, по батькові автора і керівника роботи, місто, рік написання).
2. Реферат пишуть своїми словами. Цитати вводять у текст за необхідністю, при цьому слід обов'язково робити посилання на автора.
3. Оптимальний обсяг реферату – 10-12 друкованих сторінок.
4. Список використаної літератури обов'язково подають наприкінці реферату в алфавітному порядку чи у порядку посилання в тексті.

Завдання 2. Прочитайте та запишіть словосполучення, які використовуються при визначенні теми статті науково-професійної сфери:

Стаття має назву ...

Стаття присвячена темі (проблемі) ...

Стаття є узагальненням (описом, оглядом, аналізом) ...

У статті йдеться про ...

У статті дається оцінка (аналіз, опис, узагальнення) ...

У статті наведена точка зору автора на ...

Завдання 3. Прочитайте текст (уривок статті). Де потрібно розкриваючи дужки у виділених слів, замість крапок вставити правильну літеру або знак. Значення незнайомих слів уточніть за словником.

1. Розрізняють два основн(і,их) метод(а,и) створе(н,нн)я графічних зображе(н,нн).. растровий (і,й) векторний. 2. Растрове зображу(н,нн)я складаєт..ся (з,із,зі) точок піксел(ей,ів) відповідних кол(о,ьо)рів (і,й) нагадує аркуш папер(а,у) (у,в) клітинку на якому кожна клітинка зафарбова(н,нн)а певним кол(о,ьо)ром. 3. Кожний растровий малюнок (складає, складається) з певної кількості точок на одній горизонталі та одній вертикалі, які характеризують розмір малюнк(а,у). 4. Наприклад, для операційної системи Windows типові розміри екран(а,у) диспле(я,ю) в пікселях можуть становити 640x480, 1024x768, 1280x1024. 5. Чим велика кількість пікселів міститься на екрані за одних і тих самих геометричних розмірів малюнк(а,у), тим висока якість відтворення малюнк(а,у). 6. Растрова графіка дає можливість одержати високу якість зображення, тому за її допомогою можна

ефективно відтворювати реальні образи. 7. Растрові зображення (використовуються, використовують) для запис(а,у) фотографій, художніх репродукцій тощо. 8. Недолік растрової графіки – великі за обсягом файли для зберігання растрових зображень і зменшення якості зображення при збільшенні або зменшенні його розмір(а,у). 9. Векторні малюнки (будуються, будують) за допомогою математичного опис(а,у) простих об'єктів — ліній, кіл, з яких створюються складні. 10. Такі прості об'єкти (називають, називаються) графічними примітивами. 11. Перевагою векторної графіки являється те, що файли, у яких зберігаються векторні зображення, в 101 000 разів малі за обсягом, ніж файли, у яких зберігаються аналогічні растрові зображення. 12. У векторній графіці повністю використовують усі переваги роздільної здатності того конкретного пристро(я,ю), на який виводиться малюнок. 13. При відтворе(н,нн)і векторного зображу(н,нн)я пристрої виведе(н,нн)я отримують.. вказівки намалювати об..єкт зада(н,нн)ого розмір(а,у) використовуюч(и,і) відповідну розділ..ну здатніс..т.. пристро(я,ю).

Завдання 4. *Доберіть і запишіть заголовок до тексту. Поділіть текст на частини. Поставте запитання до кожної частини і сформулюйте короткі відповіді.*

Завдання 5. *Складіть і запишіть стислий варіант статті, використовуючи словосполучення, наведені у Завданні 2.*

Завдання 6. *Випишіть з тексту числівники, зверніть увагу на їх узгодження з іменниками і правильну форму **позначення кількості**.*

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ: близько

більше } + родовий відмінок
менше

більше ніж

менше ніж } + називний відмінок

понад + знахідний відмінок

УКРАЇНА

Україна є однією з найбільших європейських держав. Її площа становить майже 604 тисячі квадратних кілометрів. Україна межує з багатьма європейськими країнами: на заході – з Польщею, Словаччиною, Угорщиною; на південному заході – з Молдовою та Румунією, на півночі – з Білоруссю та Росією; на сході – з Росією. На півдні кордон України з Туреччиною проходить Чорним морем.

Україна – унітарна держава. Переважна більшість населення – українці, але поряд з ними живуть росіяни, білоруси, поляки, євреї, угорці. Значна частина населення мешкає у містах, яких в Україні 475. Найбільшим містом України є Київ (столиця держави), Харків, Одеса, Дніпро, Львів та ін.

Україна багата лісам, степами й річками. На півдні є моря – велике Чорне та невелике Азовське. Вони мають важливе значення для економіки Української держави. Найважливіші порти – Одеса на Чорному та Маріуполь на Азовському

морі.

Клімат України – м'який. Зими часто бувають не дуже холодними, а влітку немає великої спеки. Україна відома всьому світу багатими родючими землями. Через це сільське господарство завжди було основною галуззю її економіки. Українці збирають багаті врожаї хліба, овочів та фруктів. Українська земля має різні корисні копалини: вугілля, залізну руду, нафту, марганець та ін. Це сприяє розвитку промисловості держави. Україна те тільки сільськогосподарська, а й розвинута індустріальна держава. В Україні є підприємства машинобудівної, хімічної, легкої та харчової промисловості. Українські заводи випускають автомобілі й літаки, автобуси і тепловози, телевізори й холодильники, пароплави й комп'ютери.

В Україні працюють над різноманітними науковими проблемами тисячі вчених та науковців. Їхніми дослідженнями керує Академія наук України. В Україні більше 200 (двохсот) вищих навчальних закладів, де навчаються десятки тисяч студентів.

Столиця України – місто Київ. Давньоруський літопис розповідає, що Київ заснували три брати Кий, Щек, Хорив та їхня сестра Либідь. Вони збудували невелике містина високому правому березі Дніпра і назвали його на честь старшого брата. І зараз є у Києві гора Щекавиця і вулиця Щекавицька – на честь Щека, гора Хоривиця і вулиця Хорива – на честь Хорива. А маленька київська річка називається Либідь – на честь сестри Либеді.

У IX столітті утворилися держава – Київська Русь, столицею якої став Київ. Це сприяло подальшому розвитку міста, зростанню його могутності і авторитету в Європі. X-XI сторіччя – це час розвитку Русі та її столиці. За часів правління київського князя Володимира було прийнято Християнство і збудовані великі нові палаци, гарні церкви. Це було «місто Володимира». А князь Ярослав Мудрий спорудив Софійський собор, Золоті ворота, Печерську лавру. Це було «місто Ярослава». В XI столітті неподалік від Софійського собору побудували чудовий Михайлівський Золотоверхий собор. Адже саме архангел Михаїл вважається покровителем Києва.

Там, де колись було «місто Володимира», починається Андріївський узвіз. Це одне з найзаповітніших місць Києва. Щороку наприкінці травня кияни і гості міста збираються на Андріївському узвозі, який за останній час дуже змінився. Тут відновили давні пам'ятки архітектури, відкрили мистецькі галереї, художні виставки. У цей день тут можна зустріти молодих і відомих художників, які демонструють свої картини, гончарні іроби, вишиванки та інші українські сувеніри. З 1982 року почали святкувати День Києва.

Завдання 7. *Складіть називний план до тексту «Україна».*

Завдання 8. *Перекажіть зміст тексту «Україна» за планом.*

Завдання 9. *Користуючись складеним планом, розкажіть про свою країну, її історію та сучасність.*

Завдання 10. *Прочитайте та запишіть словосполучення, які використовуються при визначенні проблеми статті суспільно-політичної сфери:*

Автор торкається наступних проблем (висвітлює наступні проблеми) ...
Автор зупиняється на наступних питаннях (фактах) ...
Автор спирається (посилається, аргументує, пояснює) ...
У статті наведена точка зору на ...
Сутність проблеми полягає в ...

Завдання 11. Прочитайте текст - Завдання 13. Випишіть і запам'ятайте значення виділених наукових термінів.

Завдання 12. Прочитайте і запишіть словосполучення, які використовуються для авторського викладення інформації:

Автор аналізує (говорить, розкриває сутність, описує, формулює) ...
Автор висуває гіпотезу, розкриває протиріччя, висловлює припущення ...
Автор ставить питання (зупиняється, торкається, підкреслює) ...
Автор приділяє увагу (доводить, стверджує, протиставляє) ...
Автор вважає, тримається точки зору, порівнює, заперечує ...
Автор наводить аргументи, згоден (спростовує, критикує) ...
Автор ілюструє (наводить приклади, аргументує) ...
Автор має на увазі, пояснює, бачить причину в тому, що ...

Завдання 13. Прочитайте текст вдруге. Зверніть увагу, що інформація в ньому подається в описовому вигляді.

РОЛЬ ТЕМПЕРАТУРИ В ЖИТТІ ГІДРОБІОНТІВ

Температура, світло, звук та інші коливальні явища впливають на водне населення або безпосередньо, або грають роль умовних сигналів. До першого випадку відноситься, наприклад, вплив температури на протікання багатьох біологічних процесів, значення світла для фотосинтезу і тому подібне. Сигнальне значення цих чинників можна спостерігати при пересуванні *гідробіонтів* з прибережної зони, коли її води охолоджуються до деякої граничної величини, у відкрите море. Спливання організмів до поверхні у напрямку до світла або переміщення у зворотному напрямку під час добових вертикальних міграцій, при настанні розмноження після підвищення або зниження температури до певного рівня.

Температура в природних водах коливається від $-7,75^{\circ}\text{C}$ в деяких сильно мінералізованих озерах до $96,3^{\circ}\text{C}$ в гарячих ключах. У Світовому океані діапазон температур не перевищує 38°C : від -2 до $+36^{\circ}\text{C}$. Тепловий режим окремих водойм визначається їх географічним положенням, глибиною, особливостями циркуляції водних мас і багатьма іншими факторами. Надходження тепла у водойму залежить, головним чином, від проникнення сонячної радіації і контакту з більш нагрітою атмосферою. Відому роль грає також тепло опадів, берегів і те, що утворюється при переході води з рідкого стану в твердий. Охолодження води відбувається в результаті випаровування, випромінювання, контакту з менш нагрітими шарами атмосфери і берегами, за рахунок надходження холодних опадів і поглинання тепла

при таненні льоду.

В останні роки тепловий режим багатьох водойм зазнає суттєвих змін під впливом надходження в них підігрітих вод з охолоджуючих контурів теплових і атомних електростанцій. В результаті цього температура в водоймах-охолоджувачах підвищується на кілька градусів, і в помірних широтах вони взимку зазвичай не замерзають.

Надходження сонячної радіації в водойми, в основному визначає їх терміку і головним чином залежить від їх географічного положення – широти місцевості і характерних для неї станів атмосфери, що впливають на ступінь проникнення сонячного світла в воду, випаровування і випадання опадів. Як правило, з просуванням з низьких широт у високі водойми стають холоднішими і менш термостабільними (принаймні, в своєму поверхневому шарі). У високих широтах коливання температури води знову зменшується. В рамках однієї водойми помітні зміни температури простежуються із зануренням в глибину.

Влітку поверхневий шар води тепліший, ніж глибинний, взимку – навпаки. Перехід від більш нагрітих шарів до менш нагрітих часто відбувається не поступово, а стрибкоподібно, і між ними утворюється шар так званого температурного стрибка, або *термоклин*. Розшарування води на теплу і холодну називається *температурною стратифікацією*, а відмінності в температурі – *температурною дихотомією*. Розрізняють пряму стратифікацію, коли більш нагріті шари лежать ближче до поверхні, і зворотню, коли з просуванням вглиб температура підвищується. У разі інтенсивної вертикальної циркуляції водних мас температурні градієнти вирівнюються, і такий стан отримало назву *гомотермія*.

Різниця в температурі верхніх і глибинних шарів може виражатися десятками градусів (наприклад, в тропічній зоні Світового океану) і не поступається тій, яка в поверхневих водах визначається зміною сезонів. На температурі глибинних вод зміна сезонів року практично не позначається. Поверхневі води відчувають вплив не тільки сезонних, але і добових змін інтенсивності сонячної радіації. Температура води в річках залежить від характеру її постачання, клімату району, де вона протікає, і різних гідрологічних особливостей. Великі річки, що течуть у широтному напрямку, несуть теплі води в високі широти і холодні – в низькі. Внаслідок інтенсивного перемішування води в річках, її температура в різних ділянках перетину потоку схожа. Сезонні коливання температури в річках полягають в амплітуду 0-30 ° С, 10-20 ° С досягають добові в джерелах гірських річок і всього 1-1,2 ° С – в рівнинних.

Температурний режим озер залежить від їх географічного положення та особливостей вертикальної циркуляції вод. Інтенсивність останньої в основному залежить від температурних контрастів в атмосфері, властивих даній кліматичній зоні. Велику роль в перемішуванні води грає вітрова діяльність, яка залежить від рельєфу місцевості. У більшості озер помірних широт влітку і взимку спостерігається різко виражена температурна дихотомія і відповідно пов'язана з щільністю стратифікації води. В результаті цього вертикальна циркуляція води порушується, і у водоймі настає період застою, або стагнації. Навесні холодна поверхнева вода нагрівається до 4 ° С і, стаючи найбільш густою, починає занурюватися в глибину, а на її місце знизу піднімається менш густа вода. В

результаті виникає циркуляція і в водоймі настає гомотермія, коли температура у всій масі води стає однаковою, рівною 4°C . З подальшим підвищенням температури поверхневі води, стаючи менш густими, не переміщуються вглиб і поступово прогріваються все більше, так що температурна дихотомія посилюється. Настає річна стагнація. Восени поверхневі води, охолоджуючись і стаючи більш густими, починають опускатися вглиб, і процес перемішування йде до тих пір, поки не настане нова, осіння гомотермія. Коли поверхневі води почнуть охолоджуватися нижче 4°C , вони, як менш щільні, більше не опускаються вглиб, осіння циркуляція закінчується, і в водоймі знову встановлюється температурна дихотомія. Настає зимова стагнація.

Здатність організмів існувати при тих чи інших температурах тісно пов'язана з їх впливом на «слабкі зв'язки», які грають найважливішу роль в біологічних системах. Ці зв'язки визначають високі рівні структури білків, структуру мембран і води, взаємодії між ліпідами, ланцюгами нуклеїнових кислот і т.п. Впливаючи на взаємодії, температурні зрушення, зокрема, змінюють швидкість протікання різних метаболічних реакцій і при відсутності ефективного регулювання порушують гомеостаз організмів. Відхилення температур за межі деяких критичних можуть вести до руйнування тих чи інших структур в організмах і викликати їх загибель.

Багато гідробіонтів періодично піддаються впливу негативних температур, і в них виробляються адаптації, що попереджають замерзання соків тіла. В основному вони зводяться (якщо не говорити про реакцію запобігання небезпечних зон) до зниження точки замерзання соків і підвищення їх спроможності до переохолодження. Завдяки таким адаптаціям багато літоральних організмів витримують зниження температури до -10°C . Наприклад, такі температури витримують мідії. Оживає після тривалого вмерзання в лід риба Далія. Активний спосіб життя при -2°C ведуть арктичні і антарктичні риби, зокрема сайка, нототенія та ін. Замерзання соків тіла попереджається виробленням спеціальних антифризів - глікопротеїдних молекул, які, впливаючи на водневі зв'язки, послаблюють структуру льоду так, що він тоне. Концентрація антифризу в крові риб пропорційна небезпеки замерзання. У деяких безхребетних роль антифризу виконує гліцерин, що знижує точку замерзання і переохолодження. Його гідроксильні групи, взаємодіючи з водою, зменшують агрегацію молекул останньої, знижують її структурованість і можливість утворення льоду.

Завдання до тексту:

1. Визначте підстиль наукового стилю й письмово обґрунтуйте свій вибір.
  - А. Власне науковий.
  - Б. Науково-навчальний.
  - В. Науково-популярний.
  - Г. Професійно-виробничий.
2. Визначте, до якого типу мовлення належить науковий текст (науковий опис, наукова розповідь, науковий роздум).
  - А. Науковий опис.
  - Б. Наукова розповідь.
  - В. Науковий роздум.

Г. Текст поєднує кілька типів мовлення.

3. До виділених термінів запишіть синонім.

4. Випишіть з тексту однокомпонентні, двоконпонентні та трикомпонентні терміни. Визначте, якими частинами мови вони виражені.

5. Поставте наголос у виділених термінах.

Завдання 14. Поділіть текст «Роль температури в житті гідробіонтів» на складові частини. Складіть і запишіть називний план.

Завдання 15. Визначте тему статті, її проблематику. Зробіть монологічне висловлювання, використовуючи словосполучення, наведені в **Завданні 12**.

Завдання 16. *Прочитайте текст «Звичай і традиції українського народу».* Визначте в ньому вступну та заключну частини.

Завдання 17. *Випишіть та запам'ятайте визначення понять «звичай», «традиція», «обряд», «оберег».*

Завдання 18. *Визначте в тексті основну та ілюстративну інформацію.*

ЗВИЧАЇ І ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Людину робить сильною віра батьків, традиція роду, пам'ять поколінь. І, щоб відродити національну спадщину, нам слід повернути собі втрачені духовні якості, джерела народного буття, розповідати дітям історію народу, знайомити з традиціями і звичаями, обрядами, котрі сягають у глибину століть. Саме вони є однією з найдавніших форм духовної культури народу.

Звичай – це правило поведінки людей, що склалося в процесі їхнього співжиття, ввійшло в звичку, побут і свідомість певної групи чи всього суспільства. Звичай з'явився разом з виникненням людського суспільства внаслідок повторювання однакових вчинків, які згодом набули загального значення, стали нормою.

Традиція (від лат. – передавання) – це елементи соціальної і культурної спадщини, які передаються наступним поколінням і зберігаються протягом тривалого часу в суспільстві в цілому, чи в окремих його групах. Проявляється у вигляді усталених, стереотипних норм поведінки, звичаїв, обрядів, суспільних ідей, морально-етичних елементів тощо. Традиція — це, власне, те, що передається у спадок майбутнім поколінням.

Обряд – це соціальне явище, що являє собою комплекс символічних, визначених традицією умовних дій, спрямованих на оформлення (обряження) певних подій у житті людей, держави, приурочених окремим етапам трудової діяльності, а також відзначення деяких пір року. Вони є складовою частиною традиційно-побутової культури народу й містять у собі елементи пісенного, хореографічного, драматичного, декоративно-ужиткового мистецтва. Обряди виникли ще в первісному суспільстві і характер їх зумовлювався трудовою діяльністю, побутовими суспільними умовами.

Національно-релігійні традиції будь-якого народу є важливим елементом національної культури. Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група має

свої звичаї, що виробилися протягом багатьох століть і освячені віками. Але звичаї – це не відокремлене явище в житті народу. Звичаї народу – це ті прикмети, по яких розпізнається народ не тільки в сучасному, а і в його історичному минулому. Звичаї – це ті неписані закони, якими керуються в найменших щоденних і найбільших всенародних справах. В усіх народів світу існує повір'я, що той хто забув звичаї своїх батьків, карається людьми і Богом. Він блукає по світі, як блудний син, і ніде не може знайти собі притулку та пристановища, бо він загублений для свого народу.

Наш великий поет Тарас Шевченко, звертаючись до України, як до матері, що вічно страждає питає :

*Чи ти рано до схід-сонця
Богу не молилась ?
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?*

Складний і тривалий шлях розвитку пройшли українські календарно-побутові звичаї та обряди. Таку назву вони отримали через зв'язок з календарними циклами (зимою, весною, літом, осінню), від яких безпосередньо залежав побут наших предків. Їх ще називають аграрними, тобто пов'язаними з певними видами господарських робіт (сівбою, плеканням посівів, збиранням врожаю). Найдавнішим у багатьох народів був місячний календар. І це цілком природно, адже рух Місяця дуже легко спостерігати навіть неозброєним оком. Люди зауважили, що повернення Місяця в небесному просторі в одну і ту ж точку відносно Сонця відбувається приблизно через 30 діб; це добре простежується за місячними фазами — різними формами видимої частини Місяця. Відлік часу за Сонцем послужив основою сонячних календарів. Певний час обидві ці системи співіснували.

Для більшості населення ближчим був календар, в основу якого покладено вегетаційний період, тобто період активного життя рослинного світу. У наших умовах вегетаційний рік триває від останніх весняних приморозків до перших осінніх. З ним була пов'язана трудова діяльність переважної більшості людей, оскільки знання початку чи кінця хліборобських робіт мало практичне значення.

На обидві системи обліку часу, що взаємодіяли і взаємодоповнювали одна одну, істотно вплинула християнізація наших предків-язичників. З прийняттям християнства на Русі складається новий календар, упроваджуються нові святкові дати. Частково вони співпадали зі старими язичницькими святами, частково витісняли їх. Так складався сучасний народний календар з християнськими датами і обрядами, доповненими прадавніми обрядовими елементами. Таке поєднання називають двоєвір'ям, але у світоглядній системі це вищий ступінь людського розвитку. Ось чому ми сьогодні не уявляємо собі зими без Різдва Христового, перерядження, куті та узвару, весни — без Великодня і писанок, літа — без Зелених свят і клечання чи без купальських обрядів. Уособленням осені для нас залишаються святкування пам'яті Маккавеїв, Успіння Богородиці, Спаса, поєднані з обжинковими обрядами.

Кожна пора мала свою важливу дату — кульмінаційну точку, до якої були приурочені народні звичаї та обряди річного календарного кола. Основні їх фрагменти до певної міри збереглися у календарних циклах зими, весни, літа й осені.

В традиціях українського народу особливе ставлення до **оберегів** – наших захисних символів. Головна Берегиня в житті кожної людини – це наша мати, наша оселя. Обереги – наші давні і добрі символи. Їхнє генетичне коріння сягає глибини століть. Виряджаючи чоловіків та синів у нелегкі походи проти чужинських набігів, матері, дружини і кохані дарували їм на пам'ять ці непересічні амулети-рушники з оберегами, аби живими повертались до рідної домівки.

Коли завершувалась робота в полі, дівчата та жінки збиралися в когось вечорами і пряли нитки, полотно, шили і вишивали сорочки, рушники, хустинки та інші речі. Вони вважалися оберегами цілої родини. Працювали охоче, весело, з любов'ю.

З глибини віків дійшов до нас звичай прикрашати оселі оберегами з природних компонентів, що символізують здоров'я, добробут, любов, щастя (різноманітні вінички, черевички, оздоблені виробами з тіста, шкаралупою від горіха, маком, крупою та ін.). У народі існує повір'я, що часник, перець, вироби із солоного тіста відганяють від дому біду та нещастя. Біла лляна сорочка є символом єдності у родині. Безсмертник символізує довголіття, колоски жита, вівса – красу, мак – від навроку, горох, гречка, квасоля – гарний урожай, горіх – міцне здоров'я. Трав'яний віночок приносить удачу, мішок із зерном – щастя у домі.

Народні традиції, звичаї та обряди, об'єднуючи минуле й майбутнє народу, старші і молодші покоління, інтегрують людей у високо розвинену сучасну націю. У звичаях та обрядах люди зберігають свою історичну духовну культуру.

Завдання 19. *Розкажіть, про які українські традиції і звичаї ви дізнались під час навчання в університеті. Які обряди вам довелося спостерігати (або брати в них участь)?*

Завдання 20. *Розкажіть про звичаї, традиції та обряди вашого народу, вашої країни, вашої родини.*

Завдання 21. *Прочитайте текст Завдання 13 і запишіть словосполучення, які використовуються для авторського викладення інформації:*

Автор аналізує (говорить, розкриває сутність, описує, формулює) ...

Автор висуває гіпотезу, розкриває протиріччя, висловлює припущення ...

Автор ставить питання (зупиняється, торкається, підкреслює) ...

Автор приділяє увагу (доводить, стверджує, протиставляє) ...

Автор вважає, тримається точки зору, порівнює, заперечує ...

Автор наводить аргументи, згоден (спростовує, критикує) ...

Автор ілюструє (наводить приклади, аргументує) ...

Автор має на увазі, пояснює, бачить причину в тому, що ...

Завдання 22. *Прочитайте повчання щодо форм і засобів анотування, види анотацій.*

Анотація – це стислий огляд (характеристика) змісту книги, наукової статті, рукописного тексту тощо. У ній наводяться найважливіші питання роботи, викладається її зміст і дається оцінка. Анотація допомагає при доборі і вивченні літератури, скорочує час на ознайомлення зі змістом самої праці.

Анотація складається з двох частин: бібліографічного опису і власне тексту. Анотація дозволяє скласти досить об'єктивне уявлення про незнайому публікацію або книгу, допомагає в пошуку, відборі та систематизації потрібної інформації.

Наприкінці анотації називаються категорії читачів, для яких призначено анотоване джерело. Рекомендована кількість слів при укладанні анотації – 50-70.

Завдання 23. Прочитайте і запишіть словосполучення, які використовуються для написання анотації:

Головна цінність роботи полягає в ...

Заслуга автора полягає в тому, ...

Стаття має велике (теоретичне, практичне) значення ...

Автор аналізує (характеризує, доводить, порівнює, підкреслює) ...

Стаття присвячена темі (проблемі, питанню) ...

В статті (книзі, монографії) представлена точка зору на ...

Книга (стаття) пропонується ...

Стаття (книга, підручник, посібник) розрахована на ...

Наведена інформація буде корисною (кому?) ...

Завдання 24. Прочитайте ще раз текст **Завдання 13**. Складіть і запишіть до нього анотацію, користуючись інформацією із **Завдання 22**, а також словосполученнями, наведеними в **Завданні 23**.

Завдання 25. Дайте відповіді на запитання:

Що називається анотацією?

Яку роль виконують анотації?

Який порядок укладання анотації?

Завдання 26. Прочитайте текст статті **Завдання 29**. Випишіть і запам'ятайте значення термінів.

Завдання 27. Прочитайте і запишіть словосполучення, які використовуються для повідомлення інформативного змісту тексту:

Автор відзначає (зіставляє, порівнює, протиставляє, підкреслює) ...

Автор зупиняється на ..., посилається на ...

Стаття містить цікаві відомості (дискусійні положення, важливі докази)...

Автор переконаний (додержується точки зору, висловлює свою точку зору, висуває гіпотезу)...

для вираження критики, оцінки:

Автор схвалює (погоджується, розділяє точку зору, підтверджує) ...

Автор критично ставиться (відмічає недоліки, заперечує, спростовує) ...

Автор не розкриває змісту (суперечить, ігнорує) ...

Завдання 28. Прочитайте статтю. Проаналізуйте її композицію: визначте

вступ, описову частину, висновки.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ПРАКТИЧНІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОЦІНКИ СТАНУ ВОДНИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ НЕДОСТАТНОСТІ ДАНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ ТА ЗМІНАХ КЛІМАТУ (НА ПРИКЛАДІ ПІВНІЧНО- ЗАХІДНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я)

Божок Ю.В., Лобода Н.С., д. геогр. н., проф.

Одеський державний екологічний університет

Територія Північно-Західного Причорномор'я є недостатньо вивченою у гідрологічному відношенні: спостереження за стоком у природних умовах його формування не проводилися, а існуючі матеріали відповідають періоду перетворення стоку водогосподарськими заходами.

До основних напрямів водогосподарських перетворень відносять штучні водойми (водосховища та ставки), які виконують роль штучних випарників, зрошування (межиріччя Дунай-Дністер), використання підземних вод (межиріччя Дністер-Південний Буг) та ін.

В Одеському державному екологічному університеті під керівництвом проф. Є.Д. Гопченка та проф. Н.С. Лободи розроблено метод розрахунків характеристик стоку малих та середніх річок Північно-Західного Причорномор'я, який є складовою моделі типу “клімат-стік” і базується на використанні метеорологічної інформації, а саме даних про річні опади, температуру та дефіцити вологості повітря. Річний стік визначався за даними метеорологічних станцій на основі методу водно-теплого балансу і дістав назву “кліматичного”.

Дослідження кліматичних характеристик на основі даних метеостанцій Роздільна, Любашівка, Одеса виявили наявність тенденцій до зростання температур повітря як за рік, так і за холодний (XI-III) та теплий (IV-X) періоди. При цьому зростання температур повітря у холодний період є більш вираженим. Рівняння трендів, отримані за період 1987-2010 рр., показують, що інтенсивність зростання температур повітря у ці роки зросла у порівнянні із усім періодом спостережень.

У хронологічному ході річних сум опадів та опадів теплового й холодного періодів статистично значущих трендів не встановлено. Тенденція до зменшення річних опадів та опадів холодного періоду виявлена за даними метеостанцій Роздільна та Любашівка. По метеостанції Одеса відмічається незначне збільшення опадів теплового періоду.

Збільшення температур повітря в зимовий сезон сприяє зменшенню глибини промерзання ґрунту, формуванню відлиг та збільшенню інфільтрації талих й дощових вод у підстильну поверхню. Зменшення запасу води в сніговому покриві та зростання втрат при таненні снігу у весняний сезон сприяють зниженню максимальних витрат води в період весняного водопілля. У свою чергу, зростання температур повітря літнього сезону збільшує випаровування з поверхні суші та водної поверхні штучних водойм.

Таким чином, в останні десятиріччя (починаючи з 80-х років минулого століття) умови формування стоку річок Північно-Західного Причорномор'я з точки зору кліматичних умов, погіршились. Сумарне збільшення температури повітря за

розрахунковий інтервал "травень-вересень" в період з 1989 р. по 2008 р. в порівнянні з попереднім багаторічним періодом складає 2,5 – 3,0 °С для метеорологічних станцій північного заходу Причорноморської низовини (Ізмаїл, Сарата, Роздільна, Вознесенськ), що зумовлює зростання теплоенергетичних ресурсів клімату в 1,04 рази. Зменшення річних опадів з 1989 р. по 2008 р. відбулося в середньому на 6%. Розрахунки на основі рівняння водно-теплого балансу показали, що така зміна співвідношення ресурсів тепла і вологи забезпечує зниження кліматичного річного стоку на 30%.

Одним із етапів роботи є дослідження посушливості клімату Північно-Західного Причорномор'я, а також оцінка впливу посушливості на стік річок.

З точки зору гідрологічних досліджень реакцією водозборів річок на посухи мають бути характеристики мінімального стоку, тривалість межені та тривалість пересихання річок.

Для оцінки посушливості розраховані індекси посушливості SPEI (стандартизований індекс сумарного випаровування і опадів). Аналізуючи індекси було виявлено, що тривалі сухі періоди майже не траплялися. Значення SPEI показують, що в період з 1961 по 2010 рр. було зареєстровано близько 5 випадків посух. Повторюваність помірно сухих періодів складає 13%, дуже сухих періодів – 6%, вкрай сухих періодів – 2%. Можна сказати, що на досліджуваній території переважають помірні посухи тривалістю не більше 1 року.

Прогноз стану посушливості виконувався за даними сценарію зміни глобального клімату A1B, згідно з яким повторюваність дуже сухих періодів у 2011-2025 рр. збільшиться на 5%, вкрай сухих періодів – майже не зміниться. Найнижчі значення SPEI, а отже і найбільша посушливість прогножуються у 2020-2021 рр.

Висновки та перспективи використання. Аналіз метеорологічних характеристик Північно-Західного Причорномор'я дозволив установити тенденції до зростання температур повітря та відповідне зростання посушливості клімату. Повторюваність посушливих явищ згідно із сучасними сценаріями змін клімату має зростати, викликаючи гідрологічні посухи – збільшення тривалості межені та зниження характеристик мінімального стоку річок. Розрахунки величин кліматичних чинників та показників посушливості за сценаріями змін кліматі (A1B, A2, B1) дозволять вийти на оцінку характеристик річного стоку, його внутрішньо річного розподілу та мінімального стоку.

Завдання 29. *Складіть і запишіть стислий варіант тексту, давши відповіді на запитання:*

Яку тему обрали автори статті?

Як висвітлюється тема?

Які проблеми виникають у зв'язку з посушливим кліматом?

Які засоби прогнозування та вирішення проблем посухи пропонують автори?

Як прокоментуйте тему статті, використовуючи словосполучення, наведені у Завданні 28?

Завдання 30. Прочитайте наведені анотації. Чим відрізняються подані нижче анотації? Назвіть ті, в яких подається просто інформація, а в яких містяться

елементи оцінки. Чому, на вашу думку, вони вводяться до анотації?

Бобров В. Я. Основи ринкової економіки: Підручник. – К.: Либідь, 1995. – 320 с.

У підручнику вперше в Україні, виходячи з надбань світової та вітчизняної економічної думки, викладено новий курс “Основи ринкової економіки”. Дається ґрунтовне тлумачення найважливіших категорій і законів ринкового механізму. Особлива увага звертається на розкриття суті таких нових для нашої економіки понять як менеджмент, менеджер, маркетинг та ін. Теоретичні положення і висновки пов’язуються із сьогоденними завданнями України в умовах переходу її економіки до ринку, ілюструються таблицями, графіками, схемами. Підручник містить докладний термінологічний словник.

Для студентів вищих навчальних закладів.

Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. – К.: Рідна мова, 1998. – 475 с.

В основі кожної національної культури лежить мовний етикет народу. Оскільки народ – це своєрідний, створений тільки йому притаманними фарбами образ, серед багатьох чинників, котрі є складовими цієї “фарби”, мовний етикет чи не найяскравіший тон на загальному тлі національних особливостей. Українці в цьому плані нація своєрідна і унікальна, котра впродовж багатьох віків дбала про скарбницю мовного етикету і поповнювала її все новими перлами, добутими з самої глибини душі.

Написана в розважливому тоні, надзвичайно тонко і водночас доступно, пропонує увазі читача книга має стати своєрідною “настільною книгою” з мовного етикету для кожної української родини.

Книга пропонується викладачам вузів і загальноосвітніх закладів, вихователям, студентам, школярам, працівникам сфери обслуговування, громадським і державним діячам.

Завдання 31. Прочитайте статтю. Складіть і запишіть анотацію, користуючись інформацією із **Завдання 22**, а також словосполученнями, наведеними в **Завданні 23**.

ПОСУХИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ГІДРОЕКОЛОГІЮ БАСЕЙНІВ КУЯЛЬНИЦЬКОГО ТА ТИЛГУЛЬСЬКОГО ЛИМАНІВ

Божок Ю.В., ас.

Лобода Н.С., д. геогр. н., проф.

Одеський державний екологічний університет

Постановка завдання. З кінця 80-х років минулого сторіччя істотно збільшилась кількість екстремальних явищ погоди, в тому числі й таких небезпечних як посухи. Наслідки впливу посух на стан водних ресурсів посилюються за рахунок зростання попиту на воду у маловодні періоди, які формуються в результаті змін

глобального клімату. Посуха є однією з головних природних причин соціальних, економічних та екологічних збитків.

Протягом посухи спостерігається тривала (багатоденна, багатомісячна, багаторічна) суха погода, часто при підвищеній температурі повітря, з відсутністю чи вкрай незначною кількістю опадів, яка призводить до виснаження запасів води (вологи) у ґрунті та різкого зниження відносної вологості повітря. У результаті посух створюються несприятливі умови для розвитку рослин, формування стоку у річках, внаслідок чого виникає дефіцит водоспоживання. З екологічної точки зору, наслідками посух є неврожаї сільськогосподарських культур, деградація луків, зниження приросту деревини, загибель худоби та різкі коливання чисельності мікроорганізмів.

Куяльницький та Тилігульський лимани знаходяться на території Північно-Західного Причорномор'я у зоні недостатнього зволоження і є одними з найбільших водойм в групі закритих лиманів північно-західного узбережжя Чорного моря. Вони є унікальними природними системами з численними природними ресурсами, які можуть бути використані для соціально-економічного розвитку прилеглих до них територій Одеської області в сферах рекреації, екологічного туризму, охорони здоров'я. Ці солоні лимани відомі як популярні рекреаційні та бальнеологічні об'єкти державного значення з великою кількістю пляжів і запасів лікувальних мінеральних мулових грязей.

В останні десятиліття стік річок Великий Куяльник та Тилігул, які впадають в лимани і забезпечують їх живлення прісними водами, у зв'язку із значною антропогенною діяльністю на водозборах та кліматичними змінами (підвищенням температури повітря, зменшенням кількості опадів, збільшенням частоти появи посушливих явищ), значно скоротився. Це призвело до порушення водного режиму лиманів, поступовому зменшенні об'єму вод.

Згідно із даними В.В. Гребеня (Київський національний університет імені Тараса Шевченка) «переламним» роком, починаючи з якого зміни температурного режиму на території України набули значущості, став 1989 рік.

Метою дослідження є аналіз змін посушливості клімату на території басейнів Куяльницького та Тилігульського лиманів, та їх можливий вплив на гідроекологічну ситуацію цих водойм.

Матеріали та методи дослідження. У роботі використані методи визначення індексів посух SPEI (стандартизований індекс опадів та сумарного випаровування). Згідно прийнятої класифікації, при $0 \geq \text{SPEI} \geq -0,99$ посуха вважається слабкою, $-1,00 \geq \text{SPEI} \geq -1,49$ – помірною, $-1,50 \geq \text{SPEI} \geq -1,99$ – інтенсивною, $\text{SPEI} \leq -2,00$ – екстремальною. До розрахунків залучалися ряди метеорологічних спостережень на метеорологічних станціях Одеса (1900-2011 рр.), Любашівка (1960-2011 рр.), Баштанка (1936-2012 рр.).

Результати. Дослідження зміни посушливості клімату проводилося за допомогою індексу SPEI, який розраховувався за допомогою спеціального комп'ютерного забезпечення для метеостанцій, розташованих на території досліджуваних водозборів та прилеглих територій. У вхідному файлі містилася інформація про середньомісячні температури повітря, суми опадів та координати метеостанцій.

Аналіз динаміки посух у часі виконувався за інтенсивністю посух та їх тривалістю. Розглядалися посухи усіх категорій (при $SPEI \leq 0,00$). Установлено, що на території розглянутих водозборів переважали помірні посухи, частота появи яких зросла після 1989 р.

Для аналізу тривалості посух різних категорій була визначена загальна кількість місяців, коли спостерігалась посуха ($SPEI \leq 0,00$), та кількість місяців, яка припадала на кожну категорію. При розгляді усього періоду спостережень виявлено, що слабкі посухи тривають найдовше, проте після 1989 р. зростає тривалість екстремальних посух. Після 1989 р. кількість місяців із посухою зросла на 20%.

Оцінка внеску тривалості посух кожної категорії у загальну їх тривалість також показала зростання частки помірних та екстремальних посух (після 1989 р.).

Аналіз хронологічного ходу індексів SPEI показав, що на метеостанції Любашівка найбільш тривала посуха спостерігалася з липня 2005 р. по червень 2008 р., яка з травня 2007 р. по квітень 2008 р. набула категорії «екстремальна посуха» із $SPEI \leq -2,00$. Формуванню цієї метеорологічної посухи передувало найбільш тривале бездощів'я (з 06.04.2007 р. по 22.06.2007 р. - 78 діб), визначене за період з 1989 р. по 2011 р. Довготривалий посушливий період за даними метеостанції Одеса спостерігався з липня 1989 р. до червня 1995р., причому з квітня по липень 1994 р. посуха перейшла з категорії інтенсивної до екстремальної. В цей час у 1994 р. зареєстрований найдовший бездощовий період тривалістю 85 діб (почався 11.03 і закінчився 03.06).

Зростання тривалості бездощових періодів, збільшення температур повітря, якими супроводжуються метеорологічні посухи, призводить до формування довготривалих періодів малої водності та зменшенню мінімального стоку річок. Виконані дослідження показали, що індекс SPEI після 1989 р. можна використовувати як статистично значущий предиктор при прогнозах характеристик мінімального стоку.

Аналіз тривалості пересихання річок показав, що після 1989 р. ця характеристика збільшилась в два рази, в порівнянні з попереднім періодом. Річка В.Куяльник у 1989-2011 рр. пересихала в середньому 195 діб на рік, а р. Тилігул – 42 доби на рік.

Через зменшення припливу прісних вод з водозбірного басейну лиманів для Тилігульського та Куяльницького лиманів стала характерною тенденція до підвищення солоності вод. Так, наприклад, у 60-х роках минулого сторіччя, коли обсяги стоку річки Тилігул формували значну частину водного балансу лиману, середні значення солоності води в його північній частині становили 8,7 ‰, у центральній – 11,4 ‰, а в південній – 13-15 ‰. В сучасних умовах до кінця літа – початку осені солоність води як у південній, так і у центральній частинах лиману може зростати до 19-23 ‰, а в північній – до 27 ‰. Наслідком багаторічної тенденції збільшення солоності вод в лимані є зміна домінування у видовому складі водної флори і фауни прісноводно-солонуватоводних і солонувато водних комплексів на морські і солонуватоводно-морські.

Крім того, при низькому рівні води в лиманах, осушуються і зникають прибережні мілководдя, зменшується площа кормових ділянок для деяких видів птахів, які охороняються, зростає доступність гніздівель для наземних хижаків та

місцевого населення і рекреантів.

Висновки. Зменшення об'єму вод лиманів, викликане посиленням посушливості клімату, інтенсивне випаровування в літній період та зменшення опадів на поверхню лиману призводить до погіршення якості вод – засолення, перегріву, росту концентрацій забруднюючих речовин, інтенсифікації процесів евтрофікації, збільшенню заморних явищ, заростанню водоростями-макрофітами, порушення життєдіяльності флори і фауни. Особливо яскраво цей процес проявляється в маловодні (посушливі) роки. Погіршення якості вод лиманів і їх обміління призводить до зменшення рекреаційних та бальнеологічних ресурсів.

Завдання 32. Прочитати зразки ділових паперів (банківські документи, митний та паспортний контроль тощо). Ознайомитися з мовними засобами, характерними для ділових паперів (банківські документи, митний та паспортний контроль тощо).

Завдання 33. Використовуючи зразки бланків ділових паперів сформувані вміння і навички писемного мовлення (заповнення бланків ділових паперів).

Тестові завдання дисципліни «Українська мова як іноземна» для п.4.4 (підсумковий контроль – залік) та п.4.5 (підсумковий контроль – іспит) формуються з переліків, наведених у п.4.1 та 4.2.

4.4 Тестові завдання до семестрового підсумкового контролю – залік.

1. Мова професійного спілкування. [3, С. 7-8]
2. Професійна мовнокомунікативна компетенція. [3, С. 14-15]
3. Що таке національна мова? [3, С. 8-9]
4. Визначення поняття «літературна мова». [3, С. 9-10]
5. Ознаки української літературної мови. [3, С. 10-11]
6. Культура мови професійного комунікатора. [3, С.12-14]
7. Культура мовлення в житті професійного комунікатора. [3, С. 20-23]
8. Вибір мовних одиниць у професійному мовленні. [3, С.28-30]
9. Поняття «стиль» та «мовний стиль». [3, С. 32]
10. Функціональні стилі української мови. [3, С. 32-33]
11. Офіційно-діловий стиль та його підстили. [3, С. 33-34]
12. Публіцистичний стиль і його ознаки. [3, С. 35-36]
13. Науковий стиль. Жанри наукового стилю. [3, С. 37-39]
14. Професійна сфера як інтеграція офіційно-ділового, наукового стилів. [3, С. 39-40]
15. Спілкування і комунікація. Функції спілкування. [3, С. 40-41]
16. Види, типи і форми професійного спілкування. [3, С. 41-42]
17. Основні закони спілкування. [3, С. 43-44]
18. Вербальні і невербальні форми спілкування. [3, С. 41-46]
19. Поняття ділового спілкування. [3, С. 46-47]
20. Роль слухання у спілкуванні. [3, С. 48]
21. Поняття про ораторську компетенцію. [3, С. 50-51]
22. Діалог. Види і основні ознаки. [3, С. 54-56]

23. Монологічне мовлення. [3, С. 57-58]
24. Презентація як різновид публічного виступу. [3, С. 58-62]
25. Публічний виступ як важливий засіб комунікації. [3, С. 52-59]
26. Види публічного мовлення. [3, С. 59-62]
27. Мистецтво аргументації. Мовні засоби переконування. [3, С. 52-62]
28. Комунікативні вимоги до мовної поведінки під час публічного виступу. [3, С. 52-58]
29. Основні функції наукового стилю. [3, С. 150]
30. Науковий текст, його особливості та структура. [3, С. 150-151]
31. Загальні вимоги до написання наукового тексту. [3, С. 151-152]
32. Українська термінологія в професійному спілкуванні майбутнього фахівця. [3, С. 140-141]
33. Термін та його ознаки. [3, С. 141-143]
34. Способи творення термінів. [3, С. 143-144]
35. Кодифікація і стандартизація термінів. [3, С. 145-148]
36. Типи словників. [3, С. 145-147]
37. Особливості наукового тексту і професійного наукового викладу думки. [3, С. 150-151]
38. Жанри наукових досліджень. [3, С. 151-152]
39. Оформлювання результатів наукової діяльності. [3, С. 152]
40. План, тези як важливий засіб організації розумової праці. [3, С. 152-153]
41. Основні правила бібліографічного опису. [3, С. 154-155]
42. Правила оформлювання покликань. [3, С. 155]
43. Анотування наукового тексту. [3, С. 157-158]
43. Реферат як жанр академічного письма. [3, С. 158-159]
44. Складові реферату. [3, С. 159-160]
46. Стаття як самостійний науковий твір. [3, С. 160-161]
47. Вимоги до наукової статті. [3, С. 161-162]
48. Загальне поняття про дипломну роботу. [3, С. 164-165]
49. Основні вимоги до виконання та оформлювання дипломної роботи. [3, С. 165-166]
50. Особливості редагування наукових текстів. [3, С. 176-177]

4.5 Тестові завдання до семестрового підсумкового контролю - іспит.

1. Поняття про науковий і офіційно-діловий стиль. [3, С. 33-35]
2. Науковий етикет в професійному спілкуванні. [3, С. 149-152]
3. Стандартні етикетні ситуації у комунікації. [3, С. 24-28]
4. Вибір мовних одиниць у мовленні. [3, С. 28-30]
5. Уміння ставити запитання, уміння слухати. [3, С. 59-64]
6. Ведення та результати діалогу. [3, С. 72-75]
7. «Ефект переконання». [3, С. 74-76]
8. Науковий стиль і його засоби у професійному спілкуванні. [3, С. 149-151]
9. Виклад наукової думки у професійному тексті. [3, С. 150-151]
10. Жанри наукових досліджень. [3, С. 151-152]
11. Послідовність оформлювання результатів наукової діяльності. [3, С. 152]

12. Структура та види плану. [3, С.152-153]
13. Конспект як важливий засіб організації розумової праці. [3, С.154-155]
14. Правила конспектування. [3, С.154-155]
15. Тези є одним із найстійкіших жанрів. [3, С.152-153]
16. Тези, що висвітлюють результати дослідження. [3, С.153]
17. Анотація. [3, С. 157-159]
18. Реферування наукових текстів. [3, С. 159-160]
19. Загальні вимоги до оформлення покликання. [3, С. 155-156]
20. Список використаної літератури. [3, С. 156-157]
21. Правила оформлювання цитат в науковому тексті. [3, С. 155-157]
22. Основні вимоги до виконання та оформлювання бакалаврської роботи. [3, С. 162-170]
23. Що таке рецензія? [3, С. 169-171]
24. Що таке відгук? [3, С. 169-171]
25. Терміни за обраною спеціальністю. [3, С. 141-145]
26. Види термінологічних словників. [3, С. 145-148]
27. Професіоналізми і номенклатурні назви. [3, С. 148-149]
28. Вимоги до додатків у дипломній роботі. [3, С. 164]
29. Види перекладу. [3, С. 173-174]
30. Особливості технічного перекладу. [3, С. 174-175]
31. Автоматизований (комп'ютерний) переклад. [3, С. 175-176]
32. Види плану. [3, С.152-153]
33. Бібліографічний опис наукового джерела. [3, С. 154-155]
34. Анотація. [3, С. 157-158]
35. Жанри академічного письма: стаття, реферат. [3, С. 158-160]
36. Стаття як самостійний науковий твір. [3, С. 160-161]
37. Основні вимоги до написання наукової статті. [3, С. 161-162]
38. Поняття та структура дипломної роботи. [3, С. 164-165]
39. Послідовність оформлення дипломної роботи [3, С. 165-166]
40. Додатки в дипломній роботі. [3, С. 166-167]

5. ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Основна література.

1. Українська мова для іноземців: підручник для іноземних студентів вищих навчальних закладів / А.Б. Чистякова, Л.І. Селіверстова, Т.М. Лагута. Харків: Видавництво «ІНДУСТРІЯ», 2008. 384 с.

2. Практичний курс української мови для іноземців: усне мовлення / Н.Ф. Зайченко, С.А. Воробйова. Київ: Знання України, 2008. 324 с.

3. Троян А.О. Українська мова за професійним спрямуванням: конспект лекцій. Одеса: Одеський державний екологічний університет (ОДЕКУ), 2016. 179 с.
URL:http://eprints.library.odetu.edu.ua/520/1/Troyan%20AO_Ukrajinska_mova_za_profesijnym_spryamuvanniam_KL_2016.pdf

Інформаційні ресурси:

www.library-odeku.16mb.com

Додаткова література.

1. Вінницька В.М., Плющ Н.П., Українська мова: практичний курс граматики для студентів-іноземців. Київ: Знання, 1997. 239 с.
2. Глушкова Н.М. Методичні вказівки щодо виконання СРС та підготовки до практичних занять з дисципліни «Українська мова як іноземна» для студентів 4 року денної форми навчання, всіх спеціальностей. Одеса: ОДЕКУ, 2019. 39 с.
3. Глущик С.В., Дияк О.В., Шевчук С.В. Сучасні ділові папери. Київ: Видавництво АСК, 2003. 400 с.
4. Паламар Л.М., Кацавець І.М. Мова ділових паперів: підручник. 4-е вид., перер. і доп. Київ: Альтера, 2008. 320 с.
5. Паламар Л.М., Бех А.О. Практичний курс української мови. Київ: Либідь, 1993. 192 с.
6. Шевчук С.В. Ділове мовлення для державних службовців: навчальний посібник. Київ: Арій, 2008. 424 с.
7. Шевчук С.В., Кабиш О.О. Практикум з українського ділового мовлення: навчальний посібник. Київ: Арій, 2009. 208 с.
8. Українська мова: практичний курс для іноземців / Х.Ш. Бахтіярова, С.С. Лукашевич, І.З. Майданюк та ін. Тернопіль: Укрмедкнига, 1999. 320 с.